

ИЗГРАДЊА ТОПЧИДЕРСКЕ ЦРКВЕ

Кнез Милош је нерадо становао у Београду. Да би био у његовој близини, решио се да уреди Топчидер и у њему сазида један конак. То је било онда када је Београд, после Крагујевца и Пожаревца, постао престоница. Кнез Милош је изабрао Топчидер и у њему саградио свој конак, зато што је Топчидер тада био ван домаћаја турских топова.

Уређење Топчидера отпочело је почетком 1831 године.¹ Стефан Пазарац, човек који је био у служби код кнеза Милоша, известио је, 29 марта исте године, кнеза Милоша, да су ископани темељи за нови конак, а по плану који је послао кнез Милош. Овај конак подигнут је у истом стилу као и конак кнегиње Љубице у Београду, у улици кнез Симе Марковића, преко пута Саборне цркве. И за овај конак планове је радио Хаџи-Никола Живковић, кога су сви онда чак и у званичној преписци звали скраћено „хаџи-неимаром“. Он је радио готово све грађевине које је кнез Милош подизао за време своје прве владе. За Хаџи-Николу може слободно да се каже да је први архитект Београда и обновљене Србије.²

Поред конака кнез Милош је подигао у Топчидеру, од 1831 до 1836 године, још и ове грађевине: касарну, механу,

табакану, магацин и цркву.³ Свакако најзначајнија од свих ових грађевина је црква, која после конака претставља најлепши примерак међу грађевинама ове врсте подигнутим у то доба. Она је служила као дворска капела, у времену од 1838 до 1860 године, и као седиште митрополита Србије⁴, а подигнута је на месту где се, за време Првог устанка, у једној свађи са Карађорђем, кнез Милош спасао од пиштоља Карађорђевог.

*

Пре једног века и више, око 1835 године, Београд је претстављао само једно мало насеље, са неколико стотина кућа у тврђави и око градских зидова и капија: Савске, Варошке, Стамболске и Видинске. Београд тада није допирао ни до данашњих Теразија. Топчидер, место које Београђани тако много воле, био је тада само непознати заселак. Писани споменици почињу да га помињу тек од онда када је Кнез Милош у њему саградио свој конак.

Како се Топчидер, односно та удолица, звао пре Турака не зна се. Име које ми знамо остало нам је од Турака сачувано, а значи топџиски поток: Топчи-дере.

Интересантно је шта је нагнало кнеза Милоша да подигне Топчидерску цркву. Цркву је подигао кнез Милош у Топчидеру у знак захвалности што му

¹ Михаило С. Петровић, *Београд пре сто година*, Београд 1930, 98—99 (Државни архив, Конак 29-III-1831).

² Арх. Ник. Б. Несторовић, *Грађевине и архитекти у Београду прошлог столећа*, Београд 1937, 14.

³ Тихомир Р. Ђорђевић, *Из Србије кнеза Милоша*, Београд 1922, 151—125.

⁴ Ж. М. Јевремовић, *Историјске знаменитости Београда и Земунa*, Београд 1935, 26—28.

Сл. 1 — Кнез Милошева црква у Топчидеру, изглед са југа

је, баш на месту где се она данас налази, Карађорђе поклонио живот.

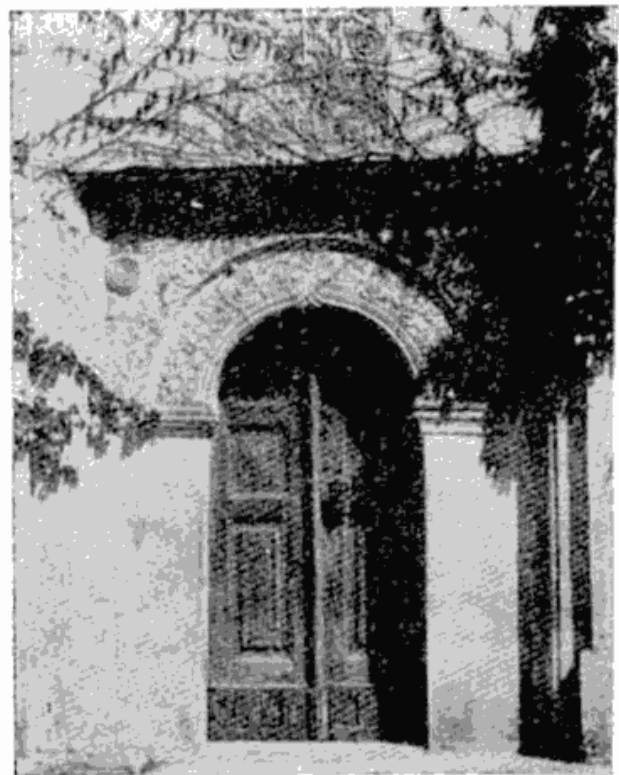
Како је дошло до тога да Карађорђе поклони живот кнезу Милошу? Историски подаци дају занимљив детаљ.⁵ С пролећа и почетком лета 1804 године, када је букнуо Први устанак, Карађорђе је са војском логоровао у Топчидеру, код Хајдучке чесме и на месту где се сада налази Топчидерска црква. У плану опсаде Милош Тодоровић-Вишњић, односно доцније кнез Милош Обреновић, требало је да чува прелаз код Цареве Ћуприје, да опседнути Турци не могу доћи до хране.

Кнез Милош није се држао наредбе него је отишао у село Остружницу... И наравно Турци су превезли храну. Ка-

рађорђе позове Милоша на одговор и у љутини потегне кубуру на њега. Војвода Младен Миловановић, најприснији Карађорђев човек и његов повереник, који је био присутан, скрене руку Карађорђу и тако Милошу спасе живот. По другој верзији Карађорђе је бацио Милоша у затвор што није одобрио неку његову реформу, и пристао је да га пусти само на молбу осталих својих војсковођа. Било која да је од ових верзија истинита, остала је историска чињеница да је Милош сазидао цркву у Топчидеру као знак захвалности богу што му је живот поштеђен од Карађорђевог гнева.

•

На месту где се данас налази Топчидерска црква била је пре једног века густа шума. О датуму када је црква у Топчидеру почела да се гради немамо тачних података. По једним изворима изгледа да је то било још 1830 године, одмах после историског Хатишерифа —

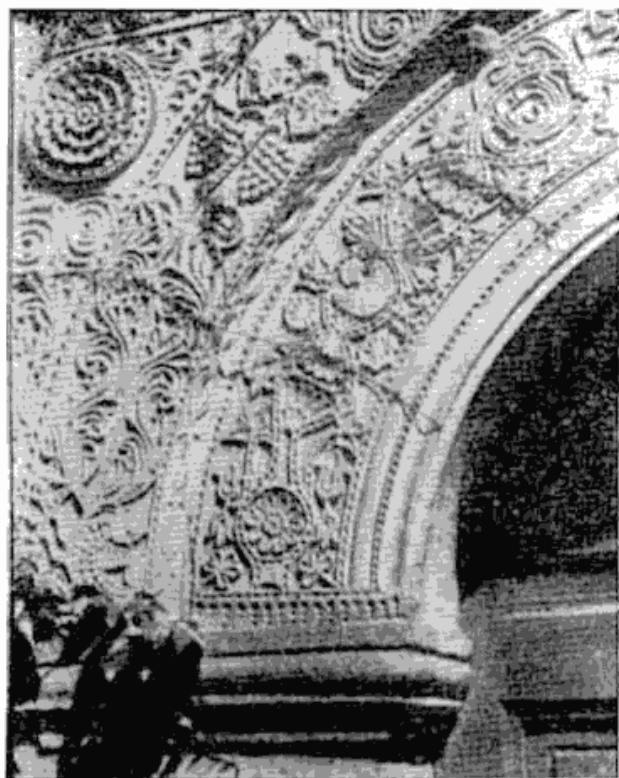
Сл. 2 — Јужни портал Топчидерске цркве

⁵ Милан Ђ. Милићевић, *Кнез Милош у причама*, Београд 1891 (Одељак осми, Кнез Милош према вери и према обичајима).

којим је Порта признала Србији унутрашњу самоуправу, а кнезу Милошу наследност кнежевског достојанства — док је по другима грађење цркве почело 1833 године у пролеће⁶. Знамо као сигурно да је довршена 30 априла 1834 године под надзором Томе Вучића-Перишића, у то доба најинтимнијег Милошевог сарадника, а од познатих грађевинара Јање и Николе. Кнез Милош је за цело време грађења цркве водио рачуна о радовима и стално их убрзавао. Био је много задовољан када је црква била довршена.

Интересантан је још један детаљ. Још док црква није била готова, нешто пре 1834 године, 16 септембра 1833 године, у њој је одржана прва свадба. Шурак кнеза Милоша Гаврило Вукмановић, београдски трговац, венчао се

⁶ Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842*, Београд 1901.

Сл. 3 — Архиволта јужног портала
Топчидерске цркве

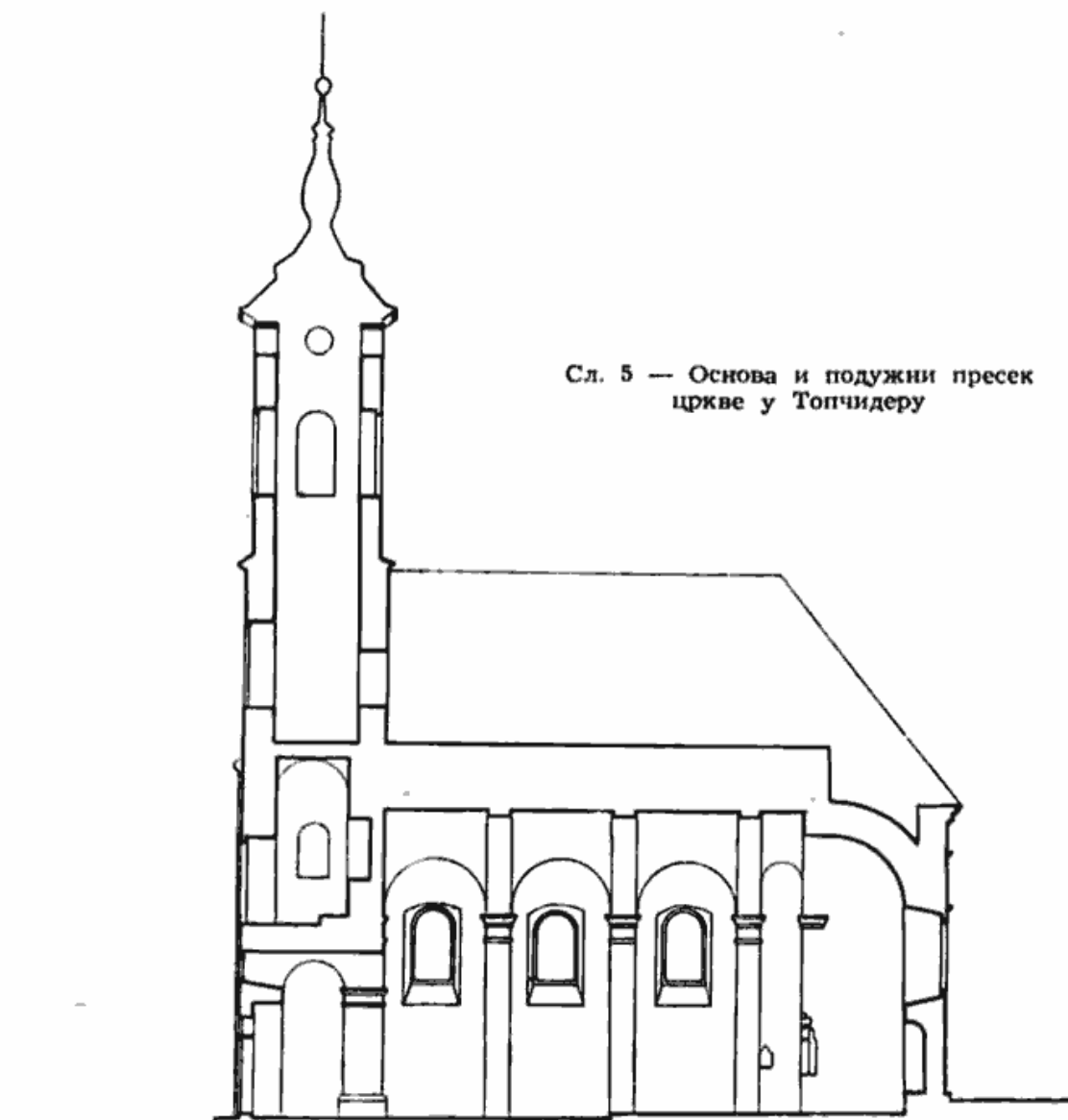
Сл. 4 — Кнез Милошева црква у Топчидеру,
изглед са запада

ту са Јеленом, ћерком шабачког трговца Петра Бугарина.

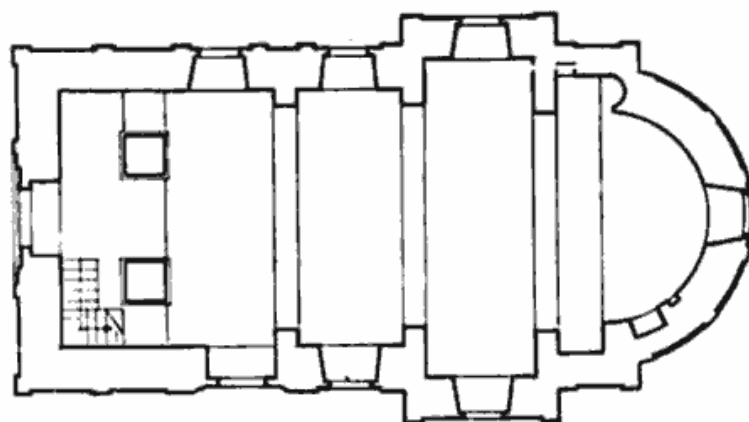
Ова свадба није значајна само по томе што је била прва у Топчидерској цркви, него и по томе што је то била једна од највећих свадби тога времена. На свадбеној свечаности било је присутно преко 1.000 званица. Присуствовао је и кнез Милош, кнегиња Јљубица и цео двор. Венчање је обавио сам тадањи митрополит Петар.

Свадби су присуствовали и многи Турци. После обреда венчања пред црквом су играла два кола: господско и сељачко. Кнез Милош, као стари дипломата, играо је у сељачком колу, а кнегиња Јљубица у господском. После тога било је народно весеље и закуска⁷.

⁷ „Д. В.“, *Подизање Топчидерске цркве, Ново Време*, Београд 22 децембра 1942.

Сл. 5 — Основа и подужни пресек
цркве у Топчидеру

0 1 2 3 4 5 10 15 m

О грађењу цркве може се наћи највише података у књизи „Финансије и установе обновљене Србије“ од Мите Петровића. У тој књизи налазимо да су целокупни трошкови око довршења цркве износили 76.647,23 гроша, и то за саму цркву 60.512,13 гроша, а преостала сума на друге зграде. У ову цену ушла је и сума од 3.600 гроша, која је исплаћена Константину Лекићу, сликару из Земуна, за осам икона, измалане певнице и трон. За израду ове цркве плаћено је мајсторима Јањи и Николи: за мајсторске наднице по 6 гроша, за калфенске по 5, а за чирачке по 3,20 гроша.

Први иконостас Топчидерске цркве био је врло укусан и по казивању проте пок. Пере Милојевића, пароха београдског, тај се иконостас сада налази у цркви села Барича, између Умке и Обреновца. Тај први иконостас у цркви радио је, као што смо напоменули, Земунац Константин Лекић, а данашњи су израдили пок. Стева Тодоровић и

Распоповић⁸. Међутим „Јавор“ за 1847 годину, на страни 317 доноси да су те године Стеван Тодоровић и Никола Марковић из Београда сликали иконостас Топчидерске цркве. Писац чланка обраћа пажњу српских и страних путника у Београду на тај леп и знатан споменик сликарске уметности код нас.

Храм је скромна али врло укусна грађевина. То није раскошан византички стил, већ обична црква, без нарочитих архитектонских украса, са једним скромним торњем барокног завршетка, по узору на војвођанске православне цркве. Иначе на фасади има трагова и романског и барокног стила па чак и ренесансе. Цео храм, заједно са торњем, од камена је, а покривен је црепом. Има лепе византичке преплете над улазним вратима, како главним, источним тако и бочним, јужним.

⁸ Богдан Петровић, *Стогодишњица Топчидерског храма светих апостола Петра и Павла*, Београд 1935.

LA CONSTRUCTION DE L'ÉGLISE DE TOPČIDER

I. ZDRAVKOVIĆ

Le prince Miloš, a fait construire, en plus de son palais — dans la période de 1831 à 1836 — la caserne, une auberge, la tannerie, un entrepôt et l'église. De toutes ces constructions, l'église est évidemment la plus importante. Elle servait de chapelle de Cour entre 1838 et 1860 et de siège du métropolitain de Serbie. Elle fût élevée à l'endroit où lors du premier soulèvement serbe, le prince Miloš faillit être tué par Karageorge au cours d'une dispute avec ce dernier.

On ignore la date exacte du commencement des travaux — les uns la placent en 1830 et les autres au printemps 1833. Mais

on sait en tout cas qu'elle fut terminée le 30 avril 1834, par les maitres — maçons renommés, Janja et Nicolas, sous le contrôle de Toma Vučić-Perišić, le collaborateur intime de Miloš à l'époque. Le premier iconostase de l'église de Topčider, transporté ensuite au village de Barič, entre Umka et Obrenovac, était l'oeuvre de Konstantin Lekić, peintre de Zemun. Celui d'aujourd'hui, qui l'a remplacé, a été fait par les peintres Steva Todorović et Raspopović. Pourtant la revue »Javor«, de l'année 1874, prétend que l'iconostase de Topčider était peint cette même année par Steva Todorović et Nicolas Marković de Beograd.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Eglise du prince Miloš à Topčider, façade sud
 Fig. 2 — Portail sud de l'église à Topčider
 Fig. 3 — Archivolte du portail sud

- Fig. 4 — Eglise du prince Miloš à Topčider, façade ouest
 Fig. 5 — Plan et coupe longitudinale de l'église à Topčider